

KÂSİM EMİN'E GÖRE KADININ ÖZGÜRLEŞTİRİLMESİ

Liberalization of Women in Kasım Emin's Views

Hayati ÖNCEL*

Öz

Mısırlı yazar ve kadın hakları savunucusu olan Kâsım Emîn, bir milletin genellikle yarısını oluşturan kadının, toplumda özellikle Mısır toplumunda geri kalmasının sebeplerini araştırmış ve bununla ilgili olarak çeşitli kitaplar yazmıştır. 1899 yılında yazdığı *Tahrîru'l-mer'e* adlı eseri bunlardan biridir. O, bu kitabında kadının ilerlemesi ve özgürleştirilmesi için tesettür, kadının kamuda çalışması, aile, evlilik, eğitim gibi pek çok konuyu ele almıştır. **Anahtar Kelimeler:** Kâsım Emîn, Kadının Özgürleştirilmesi, Tahrîru'l-mer'e, Kadının Eğitimi, Tesettür.

Abstract

A writer from Egypt and a devoted supporter of women's rights, Kâsım Emîn questioned the reasons behind the unimproved status of women, who generally form a half of any nation's population, especially in Egyptian society and wrote books about this fact. Written in 1899, his *Tahrîru'l-mer'e* is one of these books. He handled many issues related to liberalization and improvement of women like veiling, employment of women in public sector, family, marriage, and education in this work. **Keywords:** Kâsım Emîn, freedom of women, Tahrîru'l-mer'e, women's education, veiling.

GİRİŞ

Kadın hakları savunucusu Mısırlı yazar Kâsım Emîn'in tam adı Kâsım b. Muhammed Bek Emîn'dir. Türk bir babadan ve Arap asıllı bir anneden 1863 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini İskenderiye'de, orta öğrenimini Kahire'de yapan Kâsım Emîn, hukuk tahsilini bitirince de (1881) avukat Mustafâ Fehmî Paşa (öl. 1910)'nın yanında avukatlık yapmaya başlamıştır. Burslu olarak gittiği Fransa'da Montpellier Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiş ve bu yıllarda Nietzsche, Darwin ve Karl Marks gibi düşünürlerin eserlerini okumuştur. Ülkesine 1885 yılında dönen Kâsım

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, hayationcel@atauni.edu.tr.

Emîn, Muhammed 'Abduh (öl. 1905), Sa'd Zağlûl (öl.1927), 'Alî Yûsuf (öl. 1913) ve Ahmed Lutfi es-Seyyid (öl. 1963) gibi fikir ve siyaset adamlarıyla dostluk kurmuştur. Babasının arkadaşı Amiral Emîn Tevfik (öl. 1892)'in kızı Zeynep'le evlendiği 1894 yılında yaz tatilini Türkiye'de geçirmiş, Sa'd Zağlûl Paşa'nın başkanlığını yaptığı Mısır Üniversitesi'nin kurulması için çalışmalarda bulunan komisyonda üye olarak görev yapmış ve onun eğitim bakanı olmasından sonra ise komisyon başkanlığına seçilmiştir. Okul açmak ve fakir çocukları okutmak amacıyla *el-Cem'iyetu'l-hayriyyetu'l-İslamîyye* adıyla kurulan dernekte görev alan Kâsım Emîn, 23 Nisan 1908 yılında ölmüştür.

Kâsım Emîn, *Les Egyptiens* (1894), *Tahrîru'l-mer'e* (1899), *el-Mer'etu'l-cedide* (1900) ve *Kelimât* (1908) gibi birçok eser kaleme almıştır. (Fethî en-Neklâvî, 2001: XXIV, 541-542).

Arap dünyasında feminizmin başlangıcı olarak kabul edilen (Çilingir, 2006: 46-47) *Tahrîru'l-mer'e* (Kadının Özgürleştirilmesi) adlı kitabında¹ Kâsım Emîn, kadınların özgürleşmesiyle sadece kadınların değil, Mısır'ın da özgürleşeceğini iddia etmiştir. O, kadınların modern çağda örtünmelerinin ve toplumsal hayattan uzak kalmalarının abartılı olduğunu, kadınların özgürleşmesi için öncelikle tesettürü atmalarının gerekli olduğunu söylemiş (Avcı, 2007: 249); milletin ilerlemesi ve gerilemesiyle ilgisi olduğundan dolayı örtünmeyi, milletin en önemli meselesi saymıştır. (Kâsım Emîn, ty: 90).

Kâsım Emîn'in fikirleri kitaplarının yayınlanmasından on yıldan az bir süre sonra o kadar geniş bir çevreye yayılmıştır ki muhafazakâr çevreler, kadınların eğitim hakkını reddetmekten vazgeçmek zorunda kalmış ve ilk reformlar da bu atmosfer içinde yapılmıştır. (Özalpat, 2008: 150).

Makalemizin bundan sonraki bölümünde, Kâsım Emîn'in 1899 yılında yazdığı *Tahrîru'l-mer'e* adlı kitabı baştan sona gözden geçirilerek, kadının özgürleştirilmesi ve erkekle aynı seviyeye gelebilmesi için toplumda özellikle Arap toplumunda geri kalışının sebepleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kâsım Emîn'e Göre Kadının Özgürleştirilmesi

Muhammed 'Abduh'un öğrencilerinden ve kadın hürriyetinin hararetli savunucularından olan Kâsım Emîn (Savran, 1987: 240), *Tahrîru'l-mer'e* (Kadının Özgürleştirilmesi) adlı kitabında; örtü, kadının kamuda çalışması, aile, evlilik, çok eşlilik, eğitim ve boşanmayla ilgili pek çok konuyu ele almıştır. (Hanîfe el-Hatîb, 1984: 31).

Kâsım Emîn, bu eserini kadının durumu ve insanî bakımdan konumuyla ilgili pek çok söz söyleyen olarak değil, yazar ve düşünürünün az olduğu bir konuya yani kadın sorununa dikkatleri çekmek için yazdığını belirtmiştir. (Kâsım Emîn, ty: 5).

¹ Bu eserin Kâsım Emîn ve Muhammed 'Abduh tarafından ortaklaşa yazıldığı; ancak bazı siyasî sebeplerden dolayı Muhammed 'Abduh'un kitaba imza koymadığı ileri sürülmektedir. (Fethî en-Neklâvî, 2001: XXIV, 542).

Ona göre kadının toplumsal durumuyla, milletin eğitim durumu arasında çok yakın bir ilgi vardır. Bir başka ifadeyle bir milletin geri kalmasıyla kadının toplumdaki konumu da geri kalmakta, millet ilerledikçe kadın da ilerlemektedir. (Kâsım Emîn, ty: 8, 13).

Toplumların ilk oluşumları sırasında kadınların konumu esirlerden farksızdı. Örneğin; Romalılarda ve Yunanlılarda kadınların, önce babalarının sonra eşlerinin ve daha sonra da en büyük çocuklarının emir ve otoritelerine tabiydiler. Aile reisinin, kadınların üzerinde mutlak otorite kurma hakkı vardı. Bu kişiler, istedikleri zaman kadınları satma, hibe etme, ölüm ve miras bırakma hakkına sahiptiler.

İslam'dan önce Araplarda bir baba, kendi kız çocuğunu öldürmekte ve erkekler, hiçbir sınır ve kayıt olmaksızın kadınlarla münasebette bulunabilmekteydiler. Ancak medeniyet bakımından ileri olan ailelerde kadınlar yavaş yavaş gerilemeden ilerlemeye ve erkeklerle aralarındaki mesafeyi daraltmaya başlamışlardı. (Kâsım Emîn, ty: 13-15).

Her güzel şeyi dinine nispet etmeyi isteyen, Batılı kadının ilerlediğine ve kadının özgürlüğüne kavuşmasında Hristiyanlığın etkisi olduğuna inanan Batılılar'ın bu inançlarında yanıldıklarını söyleyen Kâsım Emîn'e göre Hristiyanlık, kadının özgürlüğünü garanti edecek bir nizam ortaya koymadığı gibi haklarıyla ilgili özel veya genel hükümler beyan etmemiştir. Ayrıca o, bu konuda insanlara yol gösterecek prensipler de vaz' etmemiştir. (Kâsım Emîn, ty: 15).

Genel olarak bütün toplumlarda kadın çöküş dönemindeyken, İslam dini kadının özgür olduğunu ilan etmiş, babasının ya da eşinin izni olmaksızın alış-veriş, hibe, vasiyet gibi bütün medenî haklarda erkeklerinkinden az olmayan geniş bir yetkinlik vermiştir. Hatta İslam, kadınlara karşı şefkat ve naziklik göstermede daha da ileri giderek maişetlerini temin etmelerini onlardan kaldırmış, kadınları sadece görevlerde eşit kabul eden, hukukta ise erkekleri üstün tutan bazı batılı kanunların aksine evin harcamalarına katılmalarına ve çocukların yetiştirilmesine iştiraklerini zorunlu tutmamıştır. (Kâsım Emîn, ty: 16).

Kâsım Emîn, İslam dininin sadece çok eşlilik konusunda erkekleri kadınlardan üstün tuttuğunu, bunun sebebinin evlilikte nesep meselesi olduğunu, dolayısıyla İslam'ın hükümlerinde kadının geri kalışıyla ilgili herhangi bir harf veya nokta dahi bulunmadığını, aksine kadına toplumsal yapıda yüksek bir mevki kazandırdığını söylemiştir. Ona göre; İslam ülkelerinde kadınların geri kalışlarının en büyük sebebi, İslam'ın yayıldığı milletlerin önceki âdet ve düşüncelerinin bu dine girmiş olmasıdır. (Kâsım Emîn, ty: 17).

Erkekler, kadınların kuvvet bakımından güçsüz olmalarından dolayı haklarını çiğnemişler, kendilerine hakaret ve küçümseme ile davranmaya başlamışlar ve kişiliklerini ayaklar altına almışlardır. Kadınlar, ailede eş, anne, kız her ne durumlarda olurlarsa olsunlar hiçbir mevki, itibar ve söze sahip olmaksızın erkeğe mutlak itaat içinde yaşamışlardır. Kişiliklerini kaybeden kadınlar, evin dışında sığınabilecekleri bir yer bulamadıklarından cehalete, zulme ve tesettüre mahkûm edilmişler, erkeklerin zevk ve sefası için adeta evin bir eşyası gibi kullanılmışlardır. Erkek, istediği zaman onunla

eğlenip vakit geçirirken, istemediği zaman da onu sokağa atmıştır. İlim, irfan, emretme-yasaklama erkeklere verilirken; cehalet, zulüm, itaat ve tahammül hep kadınlara verilmiştir. (Kâsım Emîn, ty: 19-20).

Ona göre; bir erkeğin, evine beyaz veya siyah tenli cariye ya da birden fazla eş alması, onlara karşı dinin adalet ve iyi muamele hükümlerini uygulamaması, onları hor ve aşağı görmesi sebebiyledir. Erkeklerin, kadınları sebepsiz yere boşamaları da onları hakîr ve zelîl görmelerindendir.

Erkeğin tek başına sofraya oturup yemek yedikten sonra annenin, kız kardeşin ve eşin sofrada kalanlarla yemek yemeleri onun, kadınları hor ve zelîl görmesi sebebiyledir.

Erkeklerin, kadınların namuslarını korumaları için ağa, kâhya, hizmetçi gibi muhafızlar tayin etmeleri de onları aşağı görmelerinin bir sonucudur. (Kâsım Emîn, ty: 20-21).

Erkeğin kadını evde hapsedmesi ve ölünceye kadar onu oradan çıkarmaması ve bununla övünmesi; erkeklerin, kadınların güvenilir olmayan yaratılmışlardan olduğunu söylemeleri, hep onları hakîr görmelerinin bir neticesidir.

Kâsım Emîn, kitabının önsözünün sonuç kısmında yukarıda ifade ettiğimiz kadının hakîr ve zelîl görülmesinin ana sebepleri olarak; kadının eğitim eksikliği ve başörtüsünün İslam'ın belirlediği ölçülerde kalmamasını göstermiş ve bunlar çözümlendiğinde kadın sorunu diye bir şeyin kalmayacağını ifade etmiştir. (Kâsım Emîn, ty: 21-22).

Kâsım Emîn, kadının azalarında, görevlerinde, duygu ve düşüncelerinde insan olması bakımından erkekte hiçbir farkının olmadığını şu sözlerle dile getirmiştir (Cumâne Tâhâ, 2004: 260):

"... Kadın, erkek gibi bir insandır. Kadının, insan olması hasebiyle, ne aza ve görevleri ne hissetme ve fikrî yönden ne de insan olmasının gerektirdiği her şeyde erkekte bir farkı yoktur. Farklılık sadece cinsiyetin gerektirdiği kadardır.

Erkeğin kadından bedenî ve aklî güç bakımından üstün olmasının sebebi ise; uzun yıllar boyunca, erkeğin iş ve fikrî yönden iştigal edip kadının bunlardan mahrum edilmesidir..."

Ona göre hâlâ insanlar, kadının eğitiminin gerekli olmadığına inanıyorlar. Dahası onun okuma-yazmayı öğrenmesinin dinen caiz olup olmadığını soruşturuyorlar. Kadının eğitiminin gerekli olmadığına inanan bir babayla aralarında geçen konuşmayı bize naklederek bu meseleye dikkatleri çekmeye çalışmıştır. Bir gün yanında dokuz yaşında bir kız çocuğu olan bir babaya rastlamış ve ona çocuğunu okutması gerektiğini söylemiştir. Adam cevaben: *"Kızına devlette bir memuriyet vermeği mi istiyorsun"* diyerek tavsiyesine karşı çıkmıştır. Adam: *"Kızına evin idaresi için gereken kadar öğrettiğini, fazlasını öğretmeyeceğini"* söylemiştir. Bu olaydan hareketle Kâsım Emîn, sadece dikmiş dikmek, yemek pişirmek, ütü kullanmak gibi işleri bilmenin her kadın için gerekli olduğunu, ancak evin idaresine bunların yetmeyeceğini; *"aklî ve edebî bilgilerden*

yeterli miktarda tahsil ettikten sonra evini idare edebileceğini" söyleyerek kadının eğitiminin gerekliliğine vurgu yapmıştır. (Kâsım Emîn, ty: 23-24).

Kadın, okuma-yazmayı öğrenmekle birlikte bilimsel gerçeklere, ülkelerin durumlarına, tarihlerine ve yeteri kadar astronomi ve doğa bilimlerine vâkıf olduğunda ve bunları dinî bilgilerle mezc (karıştırma) ettiğinde, faydalı düşünceleri kabul, zararlı olan hurafe ve bâtil olanları terk etmek için kabiliyet sahibi olacaktır.

Her ülkede nüfusun en az yarısının kadın olduğu düşünüldüğünde, onun cahil kalması sonucunda milletin yarısının çalışmalardan faydalanmasının mahrum olması demektir ki bu da büyük bir zarardır. (Kâsım Emîn, ty: 24-26).

Kâsım Emîn'e göre Mısırlı kadının herhangi bir engel olmamasına rağmen Batılı kadın gibi toplumun her alanında çalışmamasının sebebi, onun yıllar boyunca ihmal edilmesinin bir sonucudur:

"Mısırlı kadının, Batılı kadın gibi; ilim, edebiyat, güzel sanatlar, ticaret ve zanaatla meşgul olmasını engelleyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki o, eğitimi engellenerek cahil bırakılmıştır. Şayet o, elinden tutulup topluma kazandırılıyorsa, gayreti bizzat topluma yönlendirilseydi, aklî ve bedenî güçleri kullanılıyorsa, tükettiği kadar üreten bir kişi -ne var ki başkasının çalışmasıyla hayatını sürdüren bir aile ferdi olmuş olurdu. Dahası, üretime katıldığı için millî gelirin ve fikrî düşüncelerin artmasıyla vatanına daha yararlı bir kişi olurdu." (Kâsım Emîn, ty: 26).

Eğitimi olmayan kadın evlenmediğinde veya dul kaldığında ve kendisine bakacak bir akrabası veya çocuğu bulunmadığında, yaşamını sürdürmek ve varsa çocuklarının nafakasını sağlamak için ya gayr-i meşru yollardan para kazanacak ya da insanlardan para dilenecektir. Kimi zaman da eğitimsiz kadın, idare etmesi için bir akrabasına veya yabancı birisine mallarını teslim etmek zorunda kalacaktır. Bazen de içeriğini bilmediği senetlere, mukavelelere imza atmak suretiyle bütün mal varlığını kaybedecektir. Oysaki kadın, ilim tahsil etmiş olsaydı bu duruma asla düşmeyecekti. (Kâsım Emîn, ty: 27-29).

O, eğitimin, her medenî toplumda insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğu, bu nedenle maddî ve manevî mutluluk isteyen her ferdin ilim öğrenmeyi amaç edinmesi gerektiği görüşündedir. Ona göre ilim, *"İnsanın durumunu, adilik ve aşâğılıktan şerefli mertebelere yükselten yegâne araçtır."*

Semavî kitaplarda yer alan, Hz. Havva'nın Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılmasının aslında, erkek ve kadının bir bütünü oluşturduklarına güzel bir işaret olduğunu söyleyen Kâsım Emîn, bunun, Batılılar'ın kadını erkeğin yarısı olarak bir başka ifadeyle birinin diğerine ihtiyacı olan bir beden iki yarısı olarak kabul ettiklerini gösteren açık bir tabir olduğunu ifade etmiştir. (Kâsım Emîn, ty: 29-30, 37).

İslam'ın, kadınları evin harcamalarına katılmalarına ve çocukların yetiştirilmesine iştiraklerini zorunlu tutmadığını daha önce söylemiştik. Oysaki bazı İslam âlimlerine göre, kadınların görevi evde kalmak suretiyle evin idaresine bakmaktan ibarettir. Evin eşiğinden ileri geçmemelidirler. Şayet İslam âlimleri, iyice inceleselerdi kadınların, hayattaki ihtiyaçlarını kazanmaktan muaf tutmanın onların bütün haklarının

kaybolmasının sebebi olduğunu anlarıydı. Çünkü erkek, her şeyden sorumlu olunca, her hakkı ve her haktan istifade etmeyi kendine ait görmüş ve bundan dolayı onun gözünde kadın, payı olmayan, ihtiyaçlarını gördüğü hoş bir canlı mertebesinde olmuştur.

Kadınların geçim ve kazanç kapıları erkekler tarafından kapatıldığından, kendilerini değersiz ve erkekler için bir eğlence aracı olarak görmüşler ve dolayısıyla erkekleri kendilerine celbetmek tek amaçları olmuştur. (Kâsım Emîn, ty: 31-32).

Herhangi bir ailede koca eğitilmiş, eşi eğitimsiz olunca erkek kadını hakir ve işe yaramaz olarak görmeye başlar. Çünkü zamanla erkek, sevincini, üzüntüsünü paylaşmadığından kendini tek başına görmeye, buna karşılık eşi de başka bir âlemde olmaya başlar. Dolayısıyla kadın, şanssız bir evlilik yaptığını düşünür. Erkek de eşine karşı kin ve nefret duymaya başlar ve iki eş de birbirlerinin saadetlerine engel olan bir düşman gibi görmeye başlarlar. Tüm bunlara sebep, eşlerin eğitimlerindeki farklılıktır. Şayet bu durum devam ettikçe eşlerden birinin kendi haklarını diğerinin rahatı için feda etmesi ya da her biri bedbahtlıklarını ömürlerinin sonlarına kadar çekmek zorunda kalacaktır. (Kâsım Emîn, ty: 35-37).

Köy hayatı sade ve ihtiyaçlar çok az olduğundan kadının, köyün veya kırsal kesimin işlerini yapması kendisi için çok zor olmayacaktır. Oysaki geçimin zor ve çeşitli olduğu şehirlerde, kadının bir evi idare etmesi için eğitilmiş olması gereklidir.

Günümüzde ise evi idare etmek için çeşitli alanlarda birçok bilgi gerektirmektedir; gelir-gider dengesi, hizmetçilerin işlerini iyi bir şekilde yapmaları için onların kontrolü, kocanın eve geldiğinde rahat edebilmesi için gerekli düzeni sağlamak vb. görevler özellikle kadına aittir. (Kâsım Emîn, ty: 46-47).

Kâsım Emîn, erkekler ve kadınların eşit şekilde eğitim almalarından yana olmadığını ve buna bugün için ihtiyaç olmadığını, ancak erkeklerin eğitime verilen önem kadar kızların eğitimine de önem verilmesini şu sözlerle istemiştir:

“Eğitim yönünden kadın-erkek arasında eşitliği isteyenlerden değilim. Çünkü o, gerekli değildir. Şimdilik -tereddüt etmeden istediğim- bu eşitliğin en azından temel eğitimde olması ve erkek çocukların eğitime verilen önem kadar kız çocuklarının eğitimine de önem verilmesidir.”

O, kızların aldığı eğitimin yetersiz olduğunu, Arapça ve yabancı bir dilde okuma-yazma, terzilik, moda, müzik dışında kendilerine faydalı olan ilimleri de öğrenmeleri gerektiğini söyleyerek âdeta durumdan şikâyet eder gibidir:

“Günümüzde bazı kızların öğrendikleri şeylere gelince, onların yetersiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü onlar, Arapça ve yabancı bir dilde okuma-yazma; terzilik, moda ve müzik öğrenip kendilerine sunulan faydalı ilimleri ise öğrenmiyorlar... Şimdi kendisine öğrenci denilen kadının öğrendiği şeylerin çoğu, okuma ve yazmadır. Bu eğitimin araçlarından biridir. Nihai amaç değildir. Onun öğrendiklerinden geriye kalan ise, gençliğinin baharında hafızanın topladığı kabuklardır. Sonra onları birer birer verir de geriye bir şey kalmaz...” (Kâsım Emîn, ty: 57-58).

Cahil kadının, eylemleri, istekleri ve acıları arasında dengeli ve ölçülü olamayacak kadar akli zayıf, bilgisi az bir çocuğa benzediğini söyledikten sonra, kadının cahil kalmaması ve onun yukarıda söylediğimiz olumsuz durumlardan kurtarılması için bugüne kadar bir şeyler yapıp yapılmadığını şu soruları sorarak düşünmemizi istemektedir:

“Kadının durumunu iyileştirmek için bir şey yaptık mı? Onun yetiştirilmesi, ahlâkının güzelleştirilmesi ve kültürel bakımdan aklın ve şeriatın bize yüklediği sorumlulukları yerine getirdik mi? Kadınlarımızı hayvanlardan farksız bir durumda bırakmamız caiz midir? Milletimizin yarısının “sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, akıl da etmezler” ayetinde ifade edildiği gibi çevrelerinde meydana gelen olaylardan habersiz cahillik içinde yaşaması uygun mudur? ...aralarında annelerimiz, kızlarımız, kız kardeşlerimiz ve eşlerimiz yok mudur? Erkekler kadınlardan, kadınlar erkeklerden, onlar biz, biz onlar değil miyiz? Kadın eksik olduğunda erkeğin tam olması mümkün müdür? Erkekler, kadınlar olmadan mutlu olabilirler mi?”

Bir insan sevdiği bir arkadaşıyla sohbet ederken zamanın nasıl geçtiğini bilemez. Bu sohbet, bir erkekle duygu ve düşünce bakımından birbirlerine uygun olan anne, kız kardeş veya eşle olursa sevinç daha fazla olacaktır. Ancak akıl ve ruh bakımından tam bir uygunluk olmadığı zaman kadınlarla-erkekler arasında gerçek bir sevgi meydana gelemeyecektir. (Kâsım Emîn, ty: 59-61).

Kâsım Emîn; kadınların eğitimi ile namuslarının bir arada olamayacağı, yaptığı ilim tahsilinin onları hileda daha usta, şehvet duygularında daha aşırı yapacağı gibi düşüncelerin eskiden beri erkeklerin zihinlerinde yerleşmiş olduğunu, ancak buna katılmadığını söyler. Çünkü ona göre, ilim tahsil etmek, kadınları ahlâken bozmayacağı gibi bilakis onların makam ve mertebelerini yükseltecek, akıllarını tam yapacak ve böylece onlar tüm hareketlerini düşünerek yapacaklardır. (Kâsım Emîn, ty: 62-63).

Kadınların örtünmesi hakkında ise Kâsım Emîn, İslam dininin ortaya koyduğu örtünme şeklini savunmuş, halkın âdet haline getirdiği örtünme şekline ise karşı çıkmıştır. O, örtünmeyi korunması gereken bir edep prensibi olarak kabul etmiştir.

O, örtünmenin dinin emrettiği biçim dışına çıkılarak şimdiki haline gelmesine sebep olarak insanların ihtiyat konusunda aşırı davranmaları ve dinin hükümlerinden zannettikleri bir takım âdetleri uygulamalarında çok ileri gitmelerini göstermiştir. (Kâsım Emîn, ty: 69).

Kâsım Emîn, örtünmenin şeklinin nasıl olacağı ile ilgili kendisi bir görüş ortaya koymamış, İslam bilginlerinin örtünmeyle ilgili görüşlerini söylemekle yetinmiştir. Bir başka ifadeyle İslam dininin eller, yüz ve ihtilafli olan ayakların istisna tutulduğu bir örtünme şeklinin dışında bir şey söylememiştir. (Kâsım Emîn, ty: 74-80).

O, İslam dininin ortaya koyduğu örtünme şeklini savunmadaki amacını, İslam'ın örtünme âdetini koruma ve saygı duyma olarak açıklamıştır. (Kâsım Emîn, ty: 89).

² Bakara sûresi, (2), 171.

Kâsım Emîn, Avrupalı kadınların açık olduklarını, onların bu durumda kendi namuslarını korumalarının zor olduğunu, buna karşılık Mısırlı kadınların da örtünme konusunda aşırı davrandıklarını, orta yolun İslam dininin ortaya koyduğu şekilden ibaret olduğunu söylemiştir. (Kâsım Emîn, ty: 69-70).

İslam ülkelerinde mevcut olan örtünme şeklinin yıllarca diğer milletlerle süregelen ilişkiler sonucu âdet haline gelmiş ve daha sonra ona din süsü verilerek halkın ahlâkına kök salıp yerleşmiştir. (Kâsım Emîn, ty: 73).

O, "fitne" korkusuyla ilgili olarak, fitnenin, *"...korkak erkeklerin kalpleriyle ilgili bir durum"* olduğunu, kadınların ise böyle bir korkularının olmadığını söylemiştir. Fitnedeki korkan erkeklerin de kadınların da gözlerini indirmeleri gerektiğini, ayetlerin kadın-erkek ayrımı yapmadığını söyleyen Kâsım Emîn, bundan da yüzü örtmenin sadece kadınlara ait olmadığı sonucunu çıkarmıştır. Daha sonra *"Tuhaflı Kadınların fitnelerinden korkuyorlarsa, erkekler niçin peçelenme ve kadınlardan yüzlerini gizlemeleri emrolunmadı?"* diye soru soran Kâsım Emîn, soruları daha da artırmış *"Erkeğin azmi, kadınınkinden daha mı zayıf? Ve erkek, nefisini dizginlemede ve hevâsını kontrol etmede kadından daha mı aciz?"*, *"Erkeğin aklını çelme ve fitneye düşme korkusuyla mı kadınların yüzlerini açmaları engellendi?"* diyerek düşüncelere dalmış ve kadının peçesinin ve peçelenmesinin cevaplarını bulmaya çalışmıştır.

Ona göre; peçe ve peçelenme, İslam hukukundan olmadığı gibi, ibadet ve örf bakımından da değildir. Bu iki şey, İslam öncesi âdetlerden kalmadır. İslam ülkelerinin pek çoğunda bu âdetin bilinmemesi ve Müslüman olmayan Doğu milletlerinin çoğunda bunun hâlâ biliniyor olması bunu doğrulamaktadır. (Kâsım Emîn, ty: 81-84).

O, bir milletin ilerlemesi ve gerilemesiyle ilgisi olduğundan dolayı örtünmeyi, milletin en önemli meselesi olarak kabul etmiştir. Küçük yaşından itibaren başı kapalı kadınlar içinde büyüyen bir kız çocuğu sonunda örtünmeye karşı kendisinde bir meyil hissedecektir. Bu meyil, bir muhakeme neticesinde olmayıp gayr-i ihtiyari bir davranıştan ibaret olacaktır. O kadın, atalarından miras olarak aldığı bu örtünme âdetini taklit etmeyi bırakıp muhakeme ederse, kendisinin özgür bir kişiliğe sahip tam bir kadın olduğunu anlayacaktır. (Kâsım Emîn, ty: 90-91).

Kızların örtünmeye başladıkları yaş, 12-14 arasındadır. Bu devreler, çocukluktan ergenliğe geçiş, hayatı, duyguları, ihtiyaçları, aklî ve ahlâkî yetenekleri anlamaya, vatanını, milletini ve dinini tanımaya başlama zamanlarıdır. Bir kız bu yaşlardan sonra örtünüp halkla ilişkisinin kesilmesine mecbur edilirse, gelişmesi durdurulmuş, tüm öğrendikleri unutturulmuş ve herkesin kendisi hakkında beslediği umutlar zayi edilmiş olur. (Kâsım Emîn, ty: 93-94).

Kâsım Emîn; bir kadın kendi evinde oturup örtüsünü koruyarak eğitimini devam ettirebilir diyenlere şu şekilde cevap vermiştir:

"... O, yalnız bir kuruntudan ibarettir. Çünkü kadın örtüsüyle birlikte ilim elde etmesi, insanların durumlarını ve çalışmalarını öğrenmesi, gerçekleri anlaması ve dersleri takip etmesi mümkün değildir. Çünkü örtü, kadını dar bir dairenin içinde"

hapsetmektedir. Dolayısıyla orada dış dünyayla kendisi arasını ayırdığı için önemsiz olaylar dışında bir şey göremez, işitemez ve anlayamaz...

Bir kadın, örtüsü içinde kitap okumakla eksik kalmış eğitimini tamamlayabileceği düşünülse bile kitaplardan öğrendiği şeyler tecrübe edilmez ve pratikle desteklenmez ise, düşünce ve teori olarak kalacağı çok açıktır." (Kâsım Emîn, ty: 94-95).

Kâsım Emîn, kızların yavaş yavaş özgürlüğe alışmalarını, namusun elbiseyle değil kişisel bir melekeyle korunabileceğini, dinî ve edebî sınırları gözeterek akraba veya yabancı erkeklerle muamelede bulunmaya kendilerini alıştırmaları gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

"Bırakalım kızlar, yavaş yavaş özgürlüğe alışsınlar. Namusun, bedeni örten elbiseyle değil de kişisel bir meleke olduğu inancını içlerinde taşısınlar. Bırakalım velilerinin gözetimi altında dinî ve edebî sınırlara riayet ederek akraba ve yabancı erkeklerle muamelede bulunmaya alışsınlar. Böylece ileride herhangi bir tehlikeye düşmeksizin erkeklerle muamelelerini sürdürmeleri kolaylaşsın."

Kâsım Emîn, kadınların tesettürünü birden bire atma taraftarı olmadığını, ani olan yeniliklerden istenilen neticeyi almaya engel birçok tehlikenin görülebileceğini bu nedenle kızların küçük yaşlarından itibaren bu değişime alıştırmaları gerektiğini söylemiştir:

"...Bugün ki hâl üzere olan kadınlardan tesettürü şimdilik birdenbire atma taraftarı olmadığımı okuyucularımın dikkatlerine sunmam gerektiğini düşünüyorum; çünkü ani yapılan bütün inkılaplarda görüldüğü gibi bu inkılapta da istenilen amaca ulaşma yolunda öngörülemeyen birçok kötülüğün olması muhtemeldir. Dolayısıyla bu değişime kızların, çocukluk zamanlarından itibaren hazırlanması taraftarı olduğumu belirtmek istiyorum." (Kâsım Emîn, ty: 119).

Kâsım Emîn, evlilikle ilgili görüşlerine fıkıh kitaplarındaki tarifleriyle başlamıştır. Fıkıh kitaplarında evliliğin: *"Erkeğin, kadınıla cimâ etmeye sahip olduğu bir akittir."* şeklinde geçtiğini söylemiştir. Ona göre yine o kitaplarda, eşler arasında şehvetten başka bir şey geçmemektedir.

Hâlbuki ona göre; Kur'ân-ı Kerîm'de evliliği, ruhuna uygun, güzel bir şekilde tarif eden ayet bulunmaktadır: *"Yine sizin için nefislerinizden kendilerine ısırmamız diye eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve bir esirgeme yapması da O'nun ayetlerindedir."*³ Bu ayette Allah'ın (c.c.), kadınları erkekler için hayat arkadaşı olmak üzere yarattığı ve aralarında sevgi ve rahmet ile bir bağ meydana getirdiği ifade buyurulmuşken, fıkıh âlimlerine göre yukarıdaki tariften de anlaşılacağı üzere kadınlar, son derece güçsüz görülmüş ve onlardan da bu görüş, diğer Müslümanlara intikal etmiştir.

Allah'ın (c.c.) iki eş arasında sevgi ve rahmet temeli üzerine kurduğu bu bağı, İslam âlimlerinin görüşleri nedeniyle erkeklerin elinde bir şehvet aletine dönüşmüş,

³ Rûm sûresi (30), 21.

aralarında var olan sevgi ve rahmet adına ne varsa yok edilmiştir. (Kâsım Emîn, ty: 148-149).

Bir erkeğin kendi eşini seçmeye nasıl hakkı var ise, bir kadının da aynı şekilde eşini seçmeye hakkı vardır. İslam dini, evlilik konusunda kadınlara erkeklerden daha az haklar vermemiştir. Dolayısıyla evlilikte mutluluğun meydana gelmesi için dinin sözünü dinlememiz; Kur'ân-ı Kerîm'in emirlerine, Hz. Peygamberin sünnetine ve sahabenin yaptıklarına uymamız gerekir. (Kâsım Emîn, ty: 152-153).

Kadınlar ne zaman kendi haklarını öğrenir, değerlerini bilirler ise, o zaman evlilik erkek-kadın her ikisinin mutluluğu için doğal bir araç olacaktır. (Kâsım Emîn, ty: 154).

Kâsım Emîn, kitabının sonuç bölümünde kadınların problemini düzeltmenin iki yolu olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Birincisi, âdetler, muamele (davranış) ve eğitime ait olandır. İkincisi de, İslam dininin hükümlerine vâkıf olan kişilere kadınların (durumlarını düzeltme) konusunda Müslüman milletlerin ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini gidermeleri için yapılacak çağrıdır... Bu iki reformu gerçekleştirebilmek için diğer faydalı çalışmalarda olduğu gibi ilim ve kararlılık gereklidir.” (Kâsım Emîn, ty: 198).

SONUÇ

Mısırlı yazar ve kadın hakları savunucusu olan Kâsım Emîn, kadının toplumda geri kalmasını, sosyal ve millî bir problem olarak düşünmüş ve bununla ilgili olarak 1899 yılında *Tahrîru'l-mer'e* (Kadının Özgürleştirilmesi) adında bir eser kaleme almıştır. Bu eserin, Arap dünyasında Feminizmin başlangıcı kabul edilmesi ve bu alanda yazılan ilk kitap olması, bu eseri daha önemli hale getirmiştir.

Kâsım Emîn bu kitabında, kadının toplumda geri plana itilmesinin İslam dininden kaynaklanmadığını, sonradan İslam sınırları içine dâhil olan ülkelerin âdet ve düşüncelerinin din süsü adı altında Müslüman toplumların günlük yaşantılarına egemen olmasını sebep göstermiştir. Ona göre; peçe ve peçelenme bunlardan birisidir. Çünkü İslam dinine göre; kadınların elleri, yüzleri ve ihtilafli olan ayakları hariç, örtünmeleri gerekir; dolayısıyla yüzlerine peçe takılmasıyla ilgili herhangi bir emir ve yasak bulunmamaktadır.

Ona göre; kadının toplumda ikinci plana itilmesinin hatta eve hapsedilmesinin en önemli sebeplerinden birisi, onun örtünmesidir. Çünkü 12-14 yaşına kadar eğitim alan bir kızın daha sonra örtünmeye mecbur edilmesi, eğitimine son verilmesi, evden dışarı çıkarılmaması ve ihtiyaçlarını karşılamak için bir işte çalışmaması gibi sebeplerle toplumda geri kalmış ve erkeğe bağımlı hale gelmiştir. Ayrıca kadının cahil bırakılması ve kuvvet bakımından erkekte güçsüz olması, onun erkek tarafından hakir ve zelil görülmesine sebep olmuştur.

Kadının ilerlemesi ve toplumda erkekle aynı seviyeye gelmesi için ne yapılmalıdır? Kâsım Emîn'e göre bunun iki yolu vardır: 1- Kadının eğitim görmesi ve dinden olmayan âdetlerin terk edilmesi. 2- İslâm bilginlerinin Müslüman toplumlarında kadınların durumunu düzeltmek için gerekli çalışmaları yapmalarıdır.

Ona göre; kadın özgür olduğunda Mısır özgür olacak; kadın ilerlediğinde toplum özellikle Mısır toplumu da ilerleyecektir. Çünkü kadının ilerlemesi veya geri kalmasıyla ülkenin ilerlemesi veya gerilemesi arasında büyük bir ilgi vardır. Çünkü genellikle milletin yarısını kadın oluşturur. Dolayısıyla kadının cahil olması, çalışarak ülke kalkınmasına katkıda bulunmaması ve erkeğe bağımlı olarak hayatını idame ettirmesi, mensup olduğu ülkenin ilerleyişini zorlaştıracaktır.

KAYNAKLAR

- Avcı, Gültekin. Kıyamet Kadınları: İslamcı ve Modern Kadının Yozlaşması. İstanbul: Metropol Yayınları, 2007.
- Çilingir, Ayşen Esin. İran ve Suudi Arabistan'da Kadın, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul 2006.
- Fethî en-Neklâvî. "Kâsım Emîn", DİA, İstanbul 2001, XXIV, 541-542.
- Hanîfe el-Haţîb. Târîhu tetavvuri'l-hareketi'n-nisâ'iyye fî Lubnân ve'r-tibâtuhâ bi'l-'âlemi'l-'Arabî (1800-1975). Beyrut: Dâru'l-Hadâse, 1984.
- Kâsım Emîn. Tahrîru'l-mer'e. (ty).
- Özalpat, Didem. İslam devletlerinde Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk: İran ve Mısır Örnekleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara 2008.
- Savran, Ahmet. 19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 1987.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, (sadeleştirenler: M. Sadi Çöğenli ve Nevzat H. Yanık). İstanbul: Huzur Yayınevi, 1994.